

▫ **خطبه حضرت زهرا^(علیها السلام) پس از رحلت پدر بزرگوارشان در مسجد مدینه ایراد شد. در باره ویژگی‌های این خطبه بفرمایید.**

● از حضرت صدیقه طاهره ^(علیها السلام) میراث علمی متعدد باقی مانده که قطعاً یکی از این میراث مهم، خطبه غریبی است که ایشان در مسجدالنبی ^(صلی الله علیه و آله) ایراد کردند. اوایل روزهای بعد از رحلت بود. برخی گفته‌اند:۱۰ روز از رحلت پیامبر ^(صلی الله علیه و آله) گذشته بود که چنین خطبه‌ای ایراد کردند. خطبه ایشان به‌لحاظ کلی سه ویژگی دارد که در هر سه ویژگی با قرآن کریم و نهج‌البلاغه قابل مقایسه است؛ نخست اینکه این خطبه به‌لحاظ فصاحت و بلاغت بسیار عالی است.

اگر با نهج‌البلاغه و خطبه‌های امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) آشنا باشیم، یکی از ویژگی‌های نهج‌البلاغه، همین جنبه برجستگی فصاحت و بلاغت آن است. همین ویژگی در خطبه صدیقه طاهره ^(علیها السلام) وجود دارد. ویژگی دوم این است که خطبه حضرت حکمت‌آمیز و حکمت‌آموز، نصیحت‌آمیز، پندآموز و حقیقت‌آموز است؛ یعنی گوه‌رهای معرفت و اخلاق و ارزش‌های انسانی و الهی در این خطبه آمده است؛ گرچه به‌صورت فشرده در زمانی کوتاه ایراد شد؛ اما این ویژگی‌ها را دارد و دقیقاً همین ویژگی در نهج‌البلاغه و خطبه‌های امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) هم هست. از همین مقایسه کوتاه مسئله، کفویت صدیقه طاهره ^(علیها السلام) و امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) مشخص می‌شود.

سرانجام سومین ویژگی شاخص و برجسته این خطبه، عمق و ژرفای معرفتی آن است. در حقیقت مضامین این خطبه بسیار بلند است و این، از ویژگی‌های نهج‌البلاغه امام علی ^(علیه السلام) نیز هست.

▫ **این خطبه چه مضامین و محورهای کلی را در بردارد؟**

● به مضامین و محورهای کلی مطالبی که ایراد فرموده است، به‌صورت فهرست‌وار اشاره می‌کنم تا در جریان آن خطبه و سخنرانی قرار بگیریم. یکی از محورهای این خطبه بلند، مسائل خداشناسی است که در چند فراز در باره صفات خداوند و خلقت آفرینش و هدف از خلقت انسان و جهان بیان شده است، البته به‌صورت فشرده؛ محور دوم مسئله نبوت و مقام و منزلت پیامبر ^(صلی الله علیه و آله) است. سومین مسئله‌ای که حضرت بدان پرداخته، شخصیت برجسته امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) و چهارم در باره قرآن کریم است. دو فراز درباره قرآن کریم آمده است که این را به‌تفصیل بحث خواهیم کرد. پنجمین محور درباره دستاوردها و ارمغان نبوت است؛ یعنی مردم جزیره‌العرب در چه وضعی بودند و پیامبر ^(صلی الله علیه و آله) که مبعوث شد، چه وضعیتی پیدا کردند؟ ششمین محور و مسئله درباره فلسفه احکام اسلام بیان شده است؛ اینکه توحید نماز، روزه، حج و… چه فایده‌ای دارد که دقیقاً با یکی از خطبه‌های نهج‌البلاغه مشابهت بسیار دارد.

هفتمین محور و مسئله در باره مسئولیت امت اسلامی است که امت

ویژگی‌های خطبه‌ام‌الائمه علیهم‌السلام

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین ربانی گلپایگانی

طبق گفته محققان، حضرت زهرا^(علیها السلام) در خطبه معروف خودشان در مسجد مدینه، به ۲۰ آیه از قرآن کریم اشاره کردند و در جمع زنان مهاجر و انصار نیز خطبه خواندند.
حجت‌الاسلام والمسلمین علی ربانی گلپایگانی، استاد کلام حوزه علمیه قم، برگزیده کتاب سال حوزه در سال ۹۳ و مؤلف بیش از ۵۰ اثر مذهبی، در باره ویژگی‌های خطبه حضرت زهرا^(علیها السلام)، قرابت آن با قرآن کریم و دیگر بخش‌های زندگانی دخت گرامی پیامبر^(صلی الله علیه و آله) از جمله کفویت با حضرت علی ^(علیه السلام) مطالبی را مطرح کرد که مشروح آن را در ادامه می‌خوانیم.

مانند حسن و حسین ^(علیه السلام) و اینها را خدا به تو عنایت کرده است. پس اینجا یک مقایسه‌ای در صفت صادق بودن قرآن و حضرت زهرا ^(علیها السلام) کردم. در ادامه آن بحثی که در باره مباحث قرآنی خطبه حضرت زهرا ^(علیها السلام) گفتم، این نکته را هم اضافه کنم که قرآن نور ساطع هم خوانده شده است؛ یعنی قرآن روشنی‌بخش است. در خود قرآن هم، آیات متعددی است که قرآن را به‌عنوان نور معرفی کرده اس؛ پس قرآن نور و روشنی‌بخش بوده و دارای بصیرت‌های فراوان است. باید میان بصر و بصیرت هم تفاوتی اینجا قائل شوم؛ بصر چشم ظاهری و قوه دیدن ظاهری است؛ اما بصیرت چشم باطن و عقل است؛ یعنی قرآن کریم معارف و حقایقش عقل انسان را بینا می‌کند. قرآن دارای «سرائر» است؛ یعنی قرآن هم ظاهر و هم باطن دارد؛ ظاهرش آشکار است؛ اما سرائر آن قابل کشف است و کاشف می‌خواهد و به‌تعبیر خود قرآن، قرآن جایگاهی پنهان دارد که آن حقیقت قرآن را درک نمی‌کنند؛ مگر انسان‌هایی که از طهارت خاص برخوردارند: «لایسه الا المطهرون».

▫ **مراد از مطهرون چه کسانی هستند؟**

● در سوره احزاب آیه ۳۳ «انما یرید الله لیزهبط عنکم…» آمده که جز این نیست که خداوند اراده کرده است، اهل-بیت ^(علیهم السلام) پاکیزه باشند. «رجس»؛ یعنی پلیدی، مطلقاً هر پلیدی از فکری، رفتاری تا درون و برون باشد. قرآن می‌فرماید: ما می‌خواهیم شما پاک باشید. اینها اهل‌بیت ^(علیهم السلام) هستند. روایات معتبر در منابع اهل سنت داریم که پیغمبر ^(صلی الله علیه و آله) وقتی می‌خواست، از خانه‌اش بیرون بیاید و در مسجد نماز بخواند، جلوی خانه زهرای مرضیه ^(علیها السلام) می‌ایستاد و می‌گفت: «السلام علیکم یا اهل‌البیت!» و این موضوع در تمام نمازهای پنج‌گانه پیغمبر تکرار می‌شد. روایت دیگری داریم که ام‌سلمه می‌گوید: آن روزی که پیغمبر ^(صلی الله علیه و آله) در خانه بود، زهرا و علی و حسن و حسین ^(علیهم السلام) آمدند و جمع شدند و عایشان را کشیدند و همه را زیر عبا گرفتند. بعد دستش را به آسمان بلند کرد و گفت: پس آن اهل‌بیتی که در آن آیه آمده است که «لایسه الا المطهرون» یکی از آنها زهرای مرضیه ^(علیها السلام) است.

▫ **ارتباط حضرت زهرا^(علیها السلام) و امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) را چگونه می‌توان تعریف‌کرد؟**

● امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) طبق وصیت زهرای مرضیه ^(علیها السلام)، ایشان را شبانه غسل دادند و کفن کردند و به خاک سپردند. امیرالمؤمنین ^(علیه السلام) در خطبه ۲۰۲ نهج‌البلاغه جملاتی دارند که یک نوع مصیبت‌خوانی و مرثیه‌خوانی است، سلام به تو ای رسول‌خدا! آن دختری که سریع و با شتاب نزد تو و در جوار تو آمد و آرکید. علی قهرمان صبر است؛ اما ای رسول خدا! صبر من در داغ از دست دادن این عزیز تو اندک شده است. ای رسول خدا آن امانتی که به من داده بودی، برگشت داده شد و..

روحی شدید برای انسان به وجود می‌آید. مضاف بر آن، پس از مدتی جریان سقیفه شکل می‌گیرد. در این هنگام مسئله این است که اسلام علوی دارد، به اسلام اموی تبدیل می‌شود و نوع نگاه عوض می‌شود که خود این امر، مبتنی بر نفاق‌های پیشینی است. در همان زمان، جنگ‌های رده وجود دارد. در این شرایط تصمیم‌گیری خیلی سخت است.

در این فضا حضرت زهرا ^(علیها السلام) جهاد تبیین می‌کند. در خطبه فدکیه به آیه قرآن استدلال و بحث منحرف شدن از مسیر را مطرح می‌کند. ایشان کاملاً مسلط و جهت‌دار خطبه را ایراد می‌کنند و ایراد چنین خطبه‌ای کار هر کسی نیست. اگر هر کسی بود، شروع به گریه و زاری می‌کرد؛ ولی ایشان بسیار مشکل استدلال قرآنی می‌آورد، و با اسلام، استدلال می‌کنند. علاوه بر آن، ایشان با گریه‌های مدام، پس از رحلت پیامبر ^(صلی الله علیه و آله) عاطفه مردم را تحریک می‌کنند تا مردم به عقلاّیت برسند. این گریه نماد اعتراض بود؛ لذا در معرض دید، این کار را می‌کردند تا مردم بینند.

حاصل کلام اینکه ما هم امروز در فضای جنگیم. اگر مسیر عوض شود، دیگر برگرداندن آن کار سختی است. در جنگ باید با ابزار جنگ، متناسب با حمله دشمن با او مواجهه و مقابله کرد و سیره حضرت فاطمه ^(علیها السلام) در این زمینه برای ما پیام‌های بسیاری دارد.

منبع: نشست علمی جهاد تبیین در حیات سیاسی حضرت زهرا^(علیها السلام) که در ساختمان علمی فرهنگی آستان قدس رضوی برگزار شد.

شعری از آیت‌الله العظمی

وحید خراسانی در مدح و منقبت

حضرت صدیقه طاهره ^(علیها السلام)

ای بلند اختر که ناموس خدای اکبری عقلی کل را دختری و علم کل را همسری زینت عرش خدا، پرورده دامان توست یازده خورشید چرخ معرفت را مادری آنکه بُد مَثّت وجودش بر تمام ماسوی گشت ممنون عطای حق که دادش کوثری تاج فرق عالم و آدم بود ختم رُشُل بر سر آن سرور کون و مکان تو افسری از گلستان تو یک گُل خامس آل‌عباست ای که در آغوش خود خون خدا می‌پروری مقتدای حضرت عیسی بود فرزند تو آنچه دُ وصف تو گویم باز از آن برتری در قیامت اولین و آخرین سرها به زیر تا تو با جاه و جلال حق، زمحشر بگذری بر بساط قرب بگذار قدم چون مصطفی تو بر او هستی مقدم، گرچه او را دختری کهنه‌پیراهن چو بر سر افکتی در روز حشر غرقه در خون خدا برپا نمایی محشری با چه ذنبی کشته شد مؤوّه آل‌رسول بود آیا این چنین، آجر چنان پیغمبری قدر تو مجهول و مخفی قبر تو تا روز حشر جز خدا در حق تو کس را نشاید داوری * * *

شمع جمع آل‌طه بضعه خیرالوری دختر شمس الضحی و همسر بدرالّاجی آفتاب برج عصمت گوهر درج شرف لیلۃ‌القدر وجود و سَرّ و ناموس خدا آنکه بنشاندش به‌جای خود امام‌الانبیاء وانکه بُد آمین او شرط دعای مصطفی مبدأ جسمش بُد از اثمار اشجار بهشت منتهای روح پاک او حریم کبریا ز آدم و عیسی نبودش کفو و ماندی به دهر شد در اوصاف کمال او همتراز مرتضی

در مدبّحش عقل شد حیران و سرگردان چو دید هست مَدّاَحش خدا، وصف مقامش هل‌آئی پا ورم کرد از نماز و دست و بازو از جهاد سینه او شد سپر در راه حق روز بلا رفت از دار فنا بشکسته‌دل آزرده‌تن آنکه بُد آرزندش ایداء ختم‌الانبیاء گفت حیدر در غروب آفتاب عمر او تار شد دنیا و روشن شد به تو دار بقاء * * *

دختر خیرالوری و همسر فخر بشر علم مخزون، غیب مکتون در ضمیرش مستتر لیلۃ‌القدر، نزول کل قرآن مبین مطلع الفجر ظهور منجی دنیا و دین آسمان یازده خورشید تابان وجود روشن از نور جمالش عالم غیب و شهود شمع جمع اهل‌بیت و نور چشم مصطفی مهجه قلبی که آن دل بود قلب ماسوی آیه تطهیر وصف عصمت کبرای او هل‌آئی تفسیری از دنیا و از عقبای او تا قیامت شد به او روشن چراغ عقل و دین منتشر از او به دنیا نسل خیرالمسرلین اندر آن روزی که وانفسا بگویند انبیا شیعتی‌گویان بیاید او به درگاه خدا مصحف او لوح محفوظ قضاء است و قدر

در حدیث لوح او برنامه اثنی‌عشر علم ما کان و یکون ثبت است اندر دفترش نی سلونی گفته در عالم کسی جز همسرش اوست مشکاة دو مصباحی که شد عرش برین زینت از آن دو، چراغ راه رب العالمین میوه باغ وجودش، حلم و جود مجتبی است حاصل آن عمر کوتاهش شهید کربلاست زینب آن اسطوره صبر و شجاعت دخترش گوی سبقت برده در اسلام و ایمان مادرش دامش جان جهان و یک جهان جان پرورید وها! چه جانی که خداوند جهان او را خرید خون‌بهای خون او شد ذات قدّوس خدا گشت کشتی نجات خلق و مصباح‌الهدی منقطع شد وحی بعد از رحلت خیرالآنام لیک جبریل امین بنمود در کویش مقام بود امین وحی دائم در صعود و در نزول تا گذارد رمهمی بر قلب مجروح بتول دل‌شکسته بود و از هجر پدر بیمار بود پشت و پهلو هم شکسته از در و دیوار بود تسلیت می‌داد او را ذات پاک ذوالجلال تا بکاهد زان غم و آن رنج و آن درد و ملال عطر و بوی و رنگ و روی و خُلُق و خُلُق عقل کل ساطع و لامع بُد از آن بضعه ختم رسل زین سبب روح‌القدس شد در حریم او مقیم تا در آن آئینه بیند، صاحب خُلُق عظیم زین قفس چون مرغ روحش رو به رضوان پر کشید رفت جبریل امین و از مدینه دل برید مرتضی آن قطب عالم لنگر دنیا و دین عرش علم و روح ایمان و امیرالمؤمنین آنکه در تسلیم و صبرش عقل شد مبهوت و مات کرد در فقدان این همسر تمنای ممات بود زهرا رکن آن رکن زمین و آسمان رفت و ویران شد، سر و سامان آن شاه جهان!